

Ҳадис дарслари (16-дарс). Қандай нарсалар Мұхаммад алайҳиссаломдан башарлик тақозоси ила содир бўлган?

15:00 / 16.01.2019 5541

Мұхаддисларимиз Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан башарлик тақозоси ила содир бўлган гап-сўз, иш, амалларни ҳам ривоят қилгандар. Суннатга амал қилишда мазкур нарсалар билан у зот соллаллоҳу алайҳи васалламдан пайғамбарликни етказиш борасида содир бўлганларини ажратса билишнинг нечоғлиқ мұхим экани ҳақида сўз кетганда деярли ҳамма уламоларимиз «Хурмони чанглатиш ҳадиси»ни хужжат-далил сифатида келтирадилар.

Аввал ўрганиб ўтилган бобда аллома Шоҳ Валиюллоҳ Дехлавий ҳам худди шундай қилдилар. Ҳақиқатда бу ҳадис шу масала бўйича белгиловчи ўрин тутади. Шунинг учун уни батафсил ўрганиб олсак, иншааллоҳ, иш осон кўчса, ажаб эмас.

Ином Муслим раҳматуллоҳи алайҳи ўзларининг «Саҳиҳ»ларида Анас розияллоҳу анхудан келтирган ривоятда:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам (хурмо) чанглатаётган бир қавмнинг олдидан ўтаётиб, «Агар буни қилмассангиз ҳам бўлаверади», дедилар. У (мева) ёмон чиқди. У зот яна ўшаларнинг олдиларидан ўтаётиб, «Хурмоингизга нима бўлди?» дедилар. Улар:

«Шундай, шундай, деган эдингиз...» дейиши. У зот: «Сизлар дунёингиз ишини билувчироқсиз», дедилар».

Бу ҳадисдан қандай хулоса чиқарсак, түғрироқ бўлади? Одамлар дунёвий ишларда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўра билувчироқ эканлариними? Ёки дин аҳкомлари дунёвий ишларга аралашмаслигиними? Ўзи дин ва дунё деганда нима тушунилади? Дин дегани – калимаи шаҳодат, намоз, рўза, ҳаж, закот, никоҳ ўқитиш, жаноза ва худойи қилишдан иборатми? Ҳаётнинг бошқа соҳалари дунё ҳисобланадими? Ундоқ бўлса, юқорида санаб чиқилган «ибодатлар»дан бошқа нарсаларга Исломнинг дахли йўқми?

Баъзи бир ўзини билмаган ёхуд Қайриисломий тарбия топганлар бу саволларга осонгина «Ҳа», деб жавоб беришлари турган гап. Воқеъликда шундай бўлган ҳам. Улар: «Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари айтяптилар-ку, «Сизлар дунёингиз ишини билувчироқсиз», деб. Биз иймон келтириб, намоз ўқиб, рўза тутиб, ҳаж қилсак бўлди. Фарзанд кўрганимизда мусулмонча исм қўйиб, ўғилларимизни суннат қилдириб, оила қураётганда никоҳ ўқитиб ва ўлганда жаноза ўқилса, сўнг уларни йўқлаб, худойи қилсак, бас, мусулмони комил бўламиз-да», деб ўйлашлари мумкин. Бу худди Европада черков билан унга қарши чиққанлар ўртасидаги аёвсиз урушда ғолиб бўлган черков душманларининг гапига ўхшайди. Улар динни черков биносига қамаб қўйиб, бошқа ёқда ўз билганларини қилиш учун шундай ҳукм чиқаришган эди. Ана ўша европалик черков душманларига шогирд тушганлар уларнинг гапини Исломга ҳам жорий қилмоқчи бўладилар.

Аслида эса Исломда дин ва дунё деган айри-айри тушунча йўқ. Ҳар иккисини қўшиб, жамловчи Ислом деган тушунча бор. Ислом инсон ҳаётининг ҳамма соҳаларига ўз кўрсатмасини беради. Мусулмонларнинг ҳамма нарсани Ислом тацлимотларига мослаб адo этишлари матлуб.

Унда биз ўрганаётган ҳадиси шарифдаги «дунё»ни қандай тушунишимиз керак? Бу саволга жавобни юқорида ўрганиб ўтган таълимотларимизга асосланиб, ҳадиси шарифнинг бошқа ривоятларидан излаб кўрамиз.

Имом Муслим Толҳа розияллоҳу анҳудан ривоят қиласи:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга хурмолар устида турган қавмнинг олдидан ўтдим. Бас, у зот:

«Анавилар нима қилишмоқда?» дедилар.

**«У(хурмо)ни чанглатишмоқда, эркагини урғочисига құшса,
чангланади», дедим.**

**«Менимча, ундоқ қилиш бирор фойда бермас, деб гумон қиласман»,
дедилар у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам. Ҳалиги одамларга
бунинг хабари берилди. Бас, улар у(чанглатиш)ни тарк қилдилар.
Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бу ҳақда хабар
берилганды:**

**«Агар ўша нарса уларга манфаат берса, уни қиласверсинглар.
Албатта, мен бир гумон қилдим, холос. Гумон ила мени тутманглар.
Лекин қачон сизларга Аллоҳдан гапирсам, уни олинглар. Чунки мен
зинҳор Аллоҳ азза ва жаллага нисбатан ёлғон демасман», дедилар».**

Имом Муслим Рофеъ ибн Худайж розияллоҳу анхудан яна қуйидагиларни
ривоят қиласы:

**«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага келгандарыда,
улар хурмони чанглатар әдилар. Бас, у зот:**

«Нима қилмоқдасизлар?» дедилар.

«Буни қилиб юрар әдик», дейишиди.

**«Шояд, қилмасанғыз ҳам яхши бўлса», дедилар. Улар тарк
қилдилар. Сўнг (мева) нуқсонли бўлди. Буни у зотга зикр қилдилар.
Шунда у зот:**

**«Албатта, мен бир башарман. Қачонки, сизларга динингиздан
бўлган нарсани амр қилсам, уни олинг. Қачонки, сизга ўз раъйимдан
бўлган нарсани амр қилсам... Албатта, мен бир башарман, холос»,
дедилар».**

Бу ҳадиси шарифнинг Анас розияллоҳу анхудан қилинган ривоятидаги:

«У зот: «Сизлар дунёингиз ишини билувчироқсиз», дедилар»
иборалари ўрнига Толҳа розиллоҳу анхудан қилинган ривоятда,

**«Албатта, мен бир гумон қилдим, холос. Гумон ила мени
тутманглар»** иборалари, Рофеъ ибн Худайж розияллоҳу анхудан қилинган
ривоятда эса:

«Қачонки, сизга ўз раъйимдан бўлган нарсани амр қилсан...
Албатта, мен бир башарман, холос», дедилар иборалари келмоқда.

Демак, дунё деганда, Ислом тацлимотларида башар ўз раъи, фикри ва тажрибасини ишлатиши учун ажратилган имкон-ихтиёр англаниши керак экан.

Диққат билан разм солсак, юқоридаги ҳадисларда «Лекин қачон сизларга Аллоҳдан гапирсам, уни олинглар» жумласи ва «Қачонки, сизларга динингиздан бўлган нарсани амр қилсан, уни олинг» жумласи бир-бирларининг ўрнига ишлатилмоқда. Шундай бўлганидан кейин Аллоҳ таолодан бўлган нарса диндир ёхуд дин Аллоҳ таолодан бўлган нарсадир, дейишимиз лозим бўлади.

Ана энди ушбу ҳадиси шарифдан келиб чиққан дунё ва дин тушунчаси ҳамда бу икки нарса орасидаги нозик фарқ ҳақида сўз юритсак бўлади. Хурмочиликка диннинг алоқаси борми? Хурмочиликда дунё нима ўзи? Аввал Аллоҳ таолодан бўлган нарса диндир, дедик. Хўш, хурмочилик бўйича Аллоҳ таоло нимани таълим берган? Хурмочилик боғдорчиликнинг, қишлоқ хўжалиги ишларининг бир тури эканини ҳамма яхши билади. Шунингдек, зироатчилик, боғдорчилик ва деҳқончилик ҳақида Ислом дини таълимотлари қанчалик кўп эканини ҳам яхши биламиз. Бир дона кўчат экканга қанча савоб бўлиши, пишган мевадан одамлар, ҳатто қушлар ёки ҳашаротлар ҳам еса, савоби уни эккан одамга тегиши динимиз таълимоти эканини ҳам яхши биламиз. Мазкур ишни амалга оширишда ҳалол-пок бўлиш кераклиги, ҳаром-харишдан ҳазар қилиш лозимлиги ва ҳоказолар дин бўлмай нима?! Агар мусулмонлар дангасалик қилиб, ўз жамиятларини етарли озиқ-овқат ва мева-чева билан таъминлай олмасалар, ҳаммалари тенг гуноҳкор бўлишлари Ислом ҳукми бўлмай нима?! Демак, бу соҳа бўйича дин аҳкомлари худди бошқа соҳалардаги каби мукаммал равишда белгилаб қўйилган.

Энди хурмочиликдаги, бошқача қилиб айтсак, боғдорчиликдаги «дунё»га келадиган бўлсак, унга хурмони чанглатиш ёки чанглатмаслик, чанглатса, қачон ва қандай қилиб чанглатиш, шунингдек, янги кўчатни ерга қачон, қандай, қай тарзда экиш ва шунга ўхшаш инсон тажрибасига, тадбирига оид нарсалар киради. Динимиз ҳаётнинг ҳар бир соҳасидаги ҳалол-ҳаром, жоиз-ножоиз, савоб-гуноҳ ва марғуб-номарғуб тарафларни белгилаб берган. Мусулмонларнинг ана ўша таълимотларга амал қилишлари матлуб. Ҳар бир соҳанинг инсон тажрибасига оид томони эса мусулмонлар ихтиёрига қўйилган. Унда ким ижтиҳод қилиб, янги натижага эришса, икки

савоб, эриша олмаса, бир савоб олади.

Мана шу маъноларни яхшироқ тушуниш ва гапни чўзиб юбормаслик мақсадида аллома Шоҳ Валиюллоҳ Деҳлавий раҳматуллоҳи алайҳининг мисоллариға қайтайлик. У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан содир бўлган нарсаларнинг иккинчи тури ҳақида сўз юрита бориб:

«Ўша нарсалар (яъни Пайғамбарликни етказиш йўлида келмаган нарсалар) жумласига тиб ҳам киради», деган эдилар.

(давоми бор)

«Ҳадис ва ҳаёт» китобидан